Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Viite Tulevaisuusvaliokunta, keskiviikko 18.10.2017; VNS 6/2017 vp /
Työ- ja elinkeinoministeriölle lähetetty asiantuntijapyyntö

Asiantuntijakuuleminen tulevaisuusvaliokunnassa; Tulevaisuusselonteon 1. osa "JAETTU YMMÄRRYS TYÖN MURROKSESTA"

VN:n tulevaisuusselonteon ensimmäinen osa on valmisteltu valtioneuvoston kansliassa siten, että on pyritty laajaan avoimuuteen ja eri sidosryhmien osallistamiseen. Raportin taustalla on VNK:n tilaama selvitys[1] . Myös muita kirjallisuuslähteitä on käytetty runsaasti ja ne tuotu tekstin alaviitteissä esiin. Mukana on myös kirjoittajien tulkintaa. Työ- ja elinkeinoministeriö on kommentoinut raporttia sen valmisteluvaiheessa.

Arvio selonteon sisällöstä ja johtopäätöksistä

Selonteon tarkoituksena on kuvata työn muutosta tulevan 20 vuoden ajalta. Se on jäsennetty erikseen tarkasteltaviin osiin: työn sisällöt ja käytännöt, työnantajan ja työntekijän välinen suhde, toimeentulo, osaaminen sekä yhteiskuntaan kiinnittyminen ja työn merkitys. Näiden nähdään muuttuvan murroksenomaisesti, mikä aiheuttaisi yhteiskunnalle sen merkittävimmän tulevaisuuden haasteen. Tarvetta valmistautua työelämän muutokseen ja kriittistä suhtautumista sitä koskevaan päätöksentekoon korostetaan.

Selonteossa luetellaan yhteiskuntaan ja työelämään vaikuttavia megatrendejä, kuten digitalisaatio, globalisaatio, ilmaston muutos, kaupungistuminen ja väestörakenteen muutos. Lisäksi korostetaan robotisaation, automatisaation, tekoälyn sekä alusta- ja jakamistalouden merkitystä työelämän muutosvoimina. Näistä suurimmaksi yksittäiseksi muutosvoimaksi mainitaan tekoäly. Raporttia voi näin ollen pitää lähestymistavaltaan teknologiadeterministisenä, kuitenkin sen lievemmässä muodossaan.

Selonteko tuo hyvin esiin, että nykyinen keskustelu työn muutoksesta on jakautunut toisaalta makrotaloudellisiin näkökohtiin, toisaalta työn merkityksellisyyden muutosta yksilön kannalta korostavaan keskusteluun. Näiden välille tarvitaan sillanrakennusta. Tässä jaetun ymmärryksen rakentamisessa selonteko onnistuu hyvin.

[1] Mikko Dufva ym.: Dialogi, työ ja tulevaisuus, 2017. (http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=18301)
Ks. myös Policy Brief: Miltä näyttää työn tulevaisuus? Tilannekatsaus ja kuusi muutoskulkua. (http://tietokayttoon.fi/julkaisu?pubid=14801)

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo raporttia molemmista em. keskustelunäkökulmista. Työn murroksen seuraukset haastavat koko globaalitalouden. Talouskasvun ja työllisyyden keskinäisen suhteen muuttuminen on yksi merkittävimmistä makrotalouden muutoksista. Kasvupolitiikan kannalta on keskeistä keskustelu työn murroksen vaikutuksesta tuottavuuteen ja kilpailukykyyn, joiden ytimessä ovat työn uudet organisaatiomuodot, uuden teknologian tuomat mahdollisuudet ja arvonmuodostuksen muutos.

Tärkeä huomio, johon on helppo yhtyä, on, että kyse ei ole työn katoamisesta vaan työn *muutoksesta*. Selonteossa todetaan, että kyse ei ole nopeasta siirtymisestä, vaan jatkuvasta muutoksesta kohti monipuolisempaa työn maailmaa. Tätä tukevat mm. yhteiskuntatieteilijöiden tekemät[2] , määrällisiin aineistoihin (Tilastokeskuksen työoloselvitykset) perustuvat analyysit. Ne osoittavat esim. työaikojen ja työn teon paikkojen muuttuneen keskimäärin hitaasti viime vuosikymmenien aikana.

Selonteossa todetaan työelämän tulevien muutosten voivan kohdistua negatiivisesti suureenkin joukkoon työllisiä aiheuttaen jatkuvaa toimeentulon epävarmuutta. Tarkat luvut nuorista, syrjäytymisuhan alaisista ja pitkään työttöminä olleista koskevat nykytilannetta ja niiden ennustamiseen tulevaisuudessa tulee suhtautua varauksellisesti.

Työ- ja elinkeinoministeriön näkökulmasta selonteon kiinnostavin kuvaus työn murroksesta liittyy työnantaja – työntekijä – yrittäjä -suhteen muutokseen, työn sisältöjen muutokseen ja työn uudelleenmäärittelyyn. Ne haastavat koko työpolitiikan sisällön, ennen kaikkea työlainsäädännön kehittämisen ja työmarkkinaosapuolten roolit.

Haasteelliseksi selonteossa nähdään hyvinvointiyhteiskunnan nykyinen segmentaatiomalli, jossa väestö jakautuu iän, kouluttautumisen sekä toimeentulomuodon (työttömänä, palkkatyössä, yrittäjänä, eläkkeellä) mukaisesti. Uudessa mallissa tietotyö ja työn merkityksellisyys korostuvat. Työn sisältöjen ja organisointitapojen nähdään määräytyvän tältä pohjalta. Moniin käsin tehtävää työtä edellyttäviin ja palvelualojen ammatteihin tällainen tulevaisuuden hahmotelma soveltunee kuitenkin huonosti.

Työn yhteiskunnallisen merkityksen muutosta tarkasteltaessa todetaan yksilön yhteiskuntaan kiinnittymisen työn avulla olevan tulevaisuudessa entistä haasteellisempaa. Miten ihminen kiinnittyy yhteiskuntaan, jos ei perinteisen työn kautta? Käsiteltäessä yhteiskunnan turvaverkkoja analyysi on osuvaa todettaessa, että järjestelmän on tulevaisuuden työn aiheuttamia epävarmuustekijöitä ajatellen oltava joko hyvin joustava tai kattava. Selonteossa korostetaan aiheellisesti toimeentulon ja turvan yksilöille takaavan uudenlaisen järjestelmän tarvetta. Samalla selonteossa tuodaan ansiokkaasti esiin yksilön kokeman työn merkityksellisyyden huomioon ottamisen tärkeys.

Selonteon johtopäätösosaan olisi voinut enemmän hahmotella joitakin vaihtoehtoisia tulevaisuuden työelämän kehityskulkuja.

Pekka Lindroos

---

[2] Esim. Pasi Pyöriä (toim.): Työelämän myytit ja todellisuus, 2017. (https://www.gaudeamus.fi/tyoelamanmyytitjatodellisuus/)